

Kekec v literaturi in filmu

Vandotove zgodbe o Kekcu in Galetovi filmski Kekci

Stanko Šimenc

I.

Književnost je bila že od časa filmskega otroštva vedno pomembna spodbuda in zakladnica najrazličnejših snovi za filmske ustvarjalce. Sleherno literarno delo pa doživlja med predelavo, tj. v fazi scenarija in snemalnem filmu, različne spremembe (okrajšave, dopolnitve), kar je znano iz številnih razprav, pa tudi polemik. Če so te spremembe nastale v skladu z dramaturško koncentracijo, s stopnjevanjem dejanja in z dolžino filma (oz. dolžino filmske predstave), je transpozicija književnega dela v film lahko uspešna, vendar le tedaj, če film ni ilustracija literarnega teksta, ampak postane s svojimi izrazi, ki jih ne moreta doseči niti literatura sama zase niti film s svojimi verističnimi elementi, povsem samostojno, od literature neodvisno delo. Skratka, film je dober, če se "giblje na magnetnem polju poezije" (M. Krleža), torej v svetu umetnosti, ne pa le obrtniških veščin.

Prenos literarnih del v film ima pomembno mesto tudi v skromni slovenski kinematografiji, saj je od 75 celovečernih filmov (narejenih do sedaj, 1980) nastalo kar 32 po slovenskih književnih delih, klasičnih in sodobnih. Med temi je pičla bera 12 mladinskih. Trije med njimi so posneti po Vandotovih zgodbah o Kekcu. Ti so: Kekec, Srečno Kekec in Kekčeve ukane. Našteti filmi zavzemajo posebno mesto v svetu sicer malo znani slovenski in jugoslovanski kinematografiji. Kekci so namreč obšli filmske ekrane vseh petih kontinentov, celo v deželah z najbolj razvito kinematografijo, kot so npr. Kitajska, Indija, Sovjetska zveza, Združene države Amerike, Anglija, Češkoslovaška itd. Prvi filmski Kekec je prislužil slovenskemu in jugoslovanskemu filmu prvo uradno mednarodno priznanje, in to na beneškem festivalu leta 1952. Moremo pa tudi govoriti o priljubljenosti teh filmov pri domačem mladem občinstvu: Kekec je postal zelo priljubljen junak ne le slovenskih, ampak tudi jugoslovanskih otrok.

2

Zaradi izobrazbenega in vzgojnega pomena literature in filmov za otroke v razvoju mlade osebnosti (saj pripomorejo k osveščanju otrok, da vse bolj spoznajo sebe in svet) pa so ta dela često predmet širšega zanimanja, razpravljanja in raziskav.

V slovenskem kulturnem prostoru smo doslej pretežno govorili o mladinski (otroški) literaturi, medtem ko smo mladinskemu (otroškemu) filmu, ki je tudi namenjen mladim gledalcem v tistih letih, ko se začenejo v njih razvijati prvi poganjki bodočega posluha za umetnost, posvetili še premalo pozornosti. Moramo pa reči, da so tudi raziskave o mladinski literaturi odrinjene bolj na rob. Slovenska literarna zgodovina sploh ne vključuje mladinske

književnosti v svoje vrednotenje osrednjega literarnega dogajanja, ker gre tu za "poseben tip literature glede na posebnega bralca, glede na njegovo značilno zanimanje, pogojeno s posebno duševno (mentalno) razvojno stopnjo, s temperamento, položajem v objektivnem svetu". Mnogo več pozornosti kot literarni zgodovinarji posvečajo tej vrsti književnosti pisatelji. Deseto srečanje pisateljev Slovenije, Jugoslavije in iz zamejstva Štatenberg 73 je bilo npr. v celoti posvečeno književnosti za mlade. Skupno misel vseh razpravljanih na tem srečanju je izrazil pisatelj Marjan Kolar v svojem referatu Kdaj postane neka literatura mladinska z naslednjimi besedami: "Zagotovo je res dobra literatura samo tista, ki ji človek z leti ne more odrasti, ampak vedno znova sega po njej, ker mu ima v vseh življenjskih obdobjih kaj povedati." To misel lahko sprejmemo tudi, ko vrednotimo mladinski film: po svoji sporočilni plati "naj bi presegal otroški nivo in zadovoljil tudi odraslega gledalca". Ta filmska zvrst ima namreč še poseben položaj: pri nas (v Sloveniji in Jugoslaviji) in v svetu je zanemarjena, ker so ti filmi za ustvarjalce zelo zahtevni in redki izmed njih dosežejo odmevnost pri mladem občinstvu. Pomanjkanje filmov za mlade (tudi na TV!) pa mimo visokih vsebinsko-formalnih zahtev lahko razložimo tudi z dejstvom, da so po mnenju producentov, žal tudi jugoslovanskih, ti filmi največkrat finančno neuspešni, zato se jih redkokatera kinematografija loteva načrtno. Slovenci od leta 1978, od filma Ko zorijo jagode, nismo posneli nobenega filma za mladino (otroke); tudi letošnji pulski festival (1980) ni prinesel na tem področju ničesar.

3.

Svojevrsen položaj med slovenskimi pisatelji, katerih dela so posneta na filmski trak, ima Josip Vandot (roj. 15. jan. 1884 v Kranjski gori, umrl kot izseljenec 11. jul. 1944 v Trnjanski Kuti pri Slavovskem Brodu). Kljub priljubljenosti njegovih literarnih in filmskih zgodb o Kekcu se ga celo naši avtorji o mladinski književnosti izogibljejo; tako npr. Martina Šircelj v publikaciji O knjigah in knjižicah za mladino (MK 1977) in Borut Stražar v knjigi Književnost za otroke, ki je nedavno izšla v založbi Zavoda SR Slovenije za šolstvo (Ljubljana 1980) kot gradivo za vzgojiteljice — pripravnice, Vandota sploh ne omenjata. Še največ je pripomogla k poznavanju Josipa Vandota s svojimi spremnimi besedami ob izdajah njegovih del Petra Dobrila; nanj so opozarjali tudi s članki v časopisju, predvsem France Bevk, Jože Zupančič, Darinka Petkovšek, Janez Kajzer in Črtomir Šinkovec, v zadnjem času pa Gema Hafner s temeljitim biografskim člankom Mladinski rapsod našega planinskega sveta. Kljub tem zapisom in prizadevanjem za popularizacijo Vandota pa do danes njegova dela niso niti zbrana niti ocenjena, zato seveda temu

mladinskemu pisatelju tudi še ni odmerjeno mesto v zgodovini slovenskega slovstva.

Vandotova pisateljska (in pesniška) dela, raztresena po številnih revijah, so v glavnem namenjena mladini. Najbrž so najboljša njegova dela planinske pripovedke, kot jih je sam imenoval. Objavil jih je v reviji Zvonček med leti 1918 in 1927. Te so: Kekec na hudi poti (1918), Kekec na volčji sledi (1922), Kekec nad samotnim breznom (1924), Romanje naše Jelice (1925) in Kocljeva osveta (1925/26 in 1926/27). Za časa svojega življenja je Vandot uspel izdati le eno knjigo, to je bilo leta 1936; vse druge so izšle šele po letu 1951, ko je začel svojo zmagoslavno pot prvi film o Kekcu.

4.

O Vandotovih delih doslej ni bilo kritičnih razprav; tu in tam zasledimo priložnostna mnenja in tudi sodbe o izbruhčnosti (nekaterih) njegovih del, o bogatem smislu za oblikovanje zgodbe, o tankem posluhu za lepoto narave in svet odraščajočih otrok (Nada Gaborovič), o bujni pravljici domišljiji, s katero je narodno izročilo smiselno povezal v enotne zgodbe z ozadjem gorskih lepot (Franc Bevk); beremo tudi, da sodijo Vandotove planinske pripovedke o Kekcu med naše najlepše in najpristržnejše spise za otroke in med Vandotova najboljša dela (Petra Dobrila), medtem ko o Vandotovih oblikovalnih sposobnostih zremo, da je njegov stil živ, dinamičen, poln domislic, retoričnih vprašanj in miselnih preskokov, vselega žlobudranja in nevsiljivih opominov (Darinka Petkovšek).

Če vse te in sorodne izjave (zapisje) nekritično združimo s popularnostjo Kekčevih zgodb in filmov o Kekcu, potem se nam lahko kaj hitro zgodi, da sploh ne pogrešamo analiz, ki bi pripeljale do teh zaključkov. Vera Bokal pa v svoji disertaciji o slovenski povojni otroški in mladinski književnosti zelo jasno opozarja, da priljubljenost kake knjige nikakor ne more biti kriterij, s katerim bi se dalo odločati o vrednotah teksta. Ni vse dragoceno, kar ugaja. Spoznanje in vrednotenje v literarnoumetniškem smislu temelji na literarnoumetniških plasteh teksta. In te raziskave Vandotovih besedil še niso bile opravljene. Ze brez temeljitega pretresa mladinske književnosti med obema vojnoma (v ta čas sodijo tudi Vandotove planinske pripovedke) lahko ugotovimo, da se Vandot s svojimi deli ni gibal v njenem osrednjem toku; ta je namreč v svojih najpomembnejših delih (npr. Bevkovih, Seliškarjevih) kazal družbeno problematiko tedanjega časa, največ socialno stisko, odhajanje v svet in kolektivizem kot posebnost človeške narave. V vseh planinskih pripovedkah o Kekcu (Kekec na hudi poti, Kekec na volčji sledi in Kekec nad samotnim breznom) se srečujemo z enako zgradbo in podobnimi pripovednimi

sestavlinami, ki so često med seboj šibko povezane. Vse tri "pripovedke" so napisane tudi po istem zgodbenem obrazcu, ki je takle: radoživi in pogumni Kekec gre v planino, med potjo zaide v težave zaradi posega nadnaravnih sil (divjega moža, gorske vile, gorskega strahu itd.), a jih premaga s svojo zvitostjo, bistrrostjo in dobroto. Zgodba — ta je vedno razvlečena — ne raste iz značajev in dogajanja; pogodkom ne pušča, da bi govorili sami zase, ampak jih opremilja z ((odvečnim) avtorskim komentarjem. Posebej utruja gostobesednost (v razvlečenih monologih, dialogih, opisih gorske pokrajine), ki siromaši jezik in ga često pripelje v pogovorno revščino. Najbolj pa moti dejstvo, da zgodba (vedno je razdeljena v 12 poglavij) ni vpeta v socialno okolje in je zato neprepričljiva.

Iz naših ugotovitev logično sledi vprašanje, kaj je pravzaprav napotilo (slovenske) filmarje, da so kar trikrat posegli po zgodbah o Kekcu. Zagotovo ne dolgovezni dialogi ali filmsko neuporabni monologi, niti obširni opisi niške zgradbe. Filmsko spodbudni so lahko le potek osnovne zgodbe, glavne osebe (posebej pogumni in resnicoljubni Kekec, njegova sestra Tinka(ra), strahopetni pastirček Rožle, slepa Mojca, nesrečni Kosobrin, uboga Mena, samotarska teta in dobrodušna čarovnica Pehta, divji mož Prisank, vila Skrlatica in strašni Bedanec) in slike gorske narave. Te slike so kasneje v filmih učinkovale predvsem čustveno, saj so vezane na znano slovensko ljubezen do gora. Vandotovi opisi sicer literarno niso učinkoviti, morejo pa spodbuditi filmske oblikovalce (scenarista, režiserja, scenografa, direktorja fotografije), saj je možno npr. po teh opisih sestaviti celo podoba, kakršne so nam znane iz slovenskega romantičnega slikarstva, naše bogate planinske fotografije in celo iz naših prvih filmskih izkušenj v snemanju gorskega sveta (npr. filma V kraljestvu Zlatoroga in Triglavske strmine). Takšni so pogosto Vandotovi opisi razdivjanih gorskih potokov, visokih, gladkih in navpičnih sten, belih vrhov, ki žarijo v škrlatnem ognju, v nebo štrlečih pečin, brezen, plazov itd. Vandotove zgodbe o Kekcu so bile torej cineastom predvsem bogato gradivo za filmsko oblikovanje.

5.

Prvi filmski Kekec je bil narejen leta 1951, torej kmalu po (skoraj) triumfalnem uspehu prvega slovenskega celovečernega filma Na svoji zemlji. Kekec je bil prvi slovenski film za otroke in tretji slovenski celovečerni film. Njegova pot po Sloveniji je bila praznična in tudi tisk mu je odmeril precej prostora, v glavnem s simpatijo in dobrohotnostjo. (14)

Scenarij zanj sta napisala Frane Milčinski in režiser Jože Gale(15), in sicer po Vandotovem delu Kekec nad samotnim breznom. Literarna zgodba pripoveduje o dogodivščinah

pogumnega Kekca, ki so ga starši poslali pogledat na planino, kako tam varuje živino pastir Mišnjek. Med potjo naleti Kekec na Bedanca, ki strahuje možička Kosobrina in siroto Meno. Nekega dne, ko Kekcu že dozoreva načrt, kako ju bo rešil, Bedanec ujame Kosobrina, ki pride po svoji skrivni poti nabirat zdravilna zelišča. Premikasti ga in Kosobrin zaradi udarcev (ali strahu) umre. Jezni Kekec privede svojega volka; ta napade Bedanca in oba se zvrneta v prepad. Kekec gre nato z Meno in živalmi v vas, kjer jih vsi lepo sprejmejo. Posebno so veseli vaški paglavci, ker ni več Bedanca in jih starši ne bodo več mogli strašiti z njim.

Scenarista Vandotove zgodbe v bistvu nista spreminjala; povzela sta poglobitve dogodke in jih razporedila v skladu z dramaturškimi zakonitostmi filma v drugačnem vrstnem redu. Izpustila sta dolgovezni opise, samogovore in neučinkovite dialoge, ki so filmsko povsem nerabni. V scenariju je izpuščeno 2. poglavje literarne zgodbe, v kateri Bedanec išče Kekca v vasi in namesto njega odpelje domače; v filmu namreč ujame Kekca kmalu potem, ko mu ta ponagaja s češarki in se norčuje iz njega. Scenarista sta napravila še dvoje pomembnih posegov v življenjski usodi Kosobrina in Bedanca: Kosobrinovo smrt sta spremenila v nezavest, Bedanec pa med padcem v prepad, ko ga vodi Volkec, obvisi na rogovili štora. Reši ga Kekec, potem ko mu Bedanec obljubi, da bo odšel v druge kraje. Zaradi teh sprememb sta morala scenarista preurediti tudi zaključek Vandotove zgodbe: v filmu se vrne Kekec sam s svojim Volkem v vas, medtem ko Mojca in Kosobrin ostaneta v gorah. V scenariju zasledimo tudi nekaj primerov, da je pripoved spremenjena v dogodek, npr. kako Kosobrin odpelje siroto Mojco na svoj dom. Pojavi se tudi oseba, ki je ni v Vandotovi zgodbi Kekec nad samotnim breznom, to je Rožle iz povesti Kekec na volčji sledi. Siroto Meno pa sta scenarista preimenovala v Mojco iz Vandotove zgodbe, v kateri nastopa Rožlje. V filmski zgodbi so dodani še nekateri prizori: vsi začetni (tepeži in prerekanje vaških otrok, pogovor o Bedancu in večerja na Kekčevem domu) do odhoda Kekca v gore, prizori iz življenja vasi, prihod pastirja Mišnjeka v vas, kako oče in Mišnjek iščeta Kekca in številni prizori z živalmi. Pomembna sestavina filmske zgodbe so tudi pesemska besedila, ki jih v literarni zgodbi ni.

Film Kekec je kljub močnim posegom v literarni tekst ohranil bistvo Vandotove zgodbe, z njo pa tudi pomanjkljivosti, zaradi katerih so nekatere osebe (npr. Bedanec, Kosobrin) prešibko opredeljene ali blede (Kekčevi starši, vaščani), nekatere zgodbene sestave pa premalo vzročno med seboj povezane, tako da si otroci večkrat niso mogli med gledanjem filma odgovoriti na svoj "zakaj". Največja pomanjkljivost filma, ki moti gledalca v podoživljanju, pa je neorgansko

izpeljani prehod iz mitičnega v stvarno življenje (že pri Vandotu). Zato filma ne doživljamo kot pripovedko, ampak kot realistično zgodbo z rahlim večerniškim priokusom. Najbrž pa je zmagal, in še zmaguje, Kekec pri mladih gledalcih s svojo prisrčnostjo. Najlepše je izražena v tistem prizoru, ko se Rožle in Tinkara pogovarjata o izgubljenem Kekcu. Zaradi te prisrčnosti je film Kekec še danes živ.

6.

Drugi film o Kekcu — Srečno, Kekec!(16) — si je zagotovil vpis v zgodovino slovenskega filma že zaradi tega, ker je prvi slovenski celovečerni barvni film. Scenarij(17) zanj je napisal Ivan Ribič po Vandotovi "planinski pripovedki" Kekec na volčji sledi. Ta pripoveduje, kako gre Kekec čez poletje služiti h kmetu Korošču v Rovte, kjer sta doma strahopetni Rožle in slepa Mojca. Kekec hoče pomagati Mojci, zato sklene, da bo šel k vili Škrlatici ali pa k divjemu možu Prisanku, da mu bosta pokazala, kje raste zdravilno zelišče. Medtem odvede Pehta Mojco in jo zapre v svojo gorsko kočjo "tam za Akom", ki jo varuje volk. Kekec jo najde in odvede domov. Ko gre v goro po zdravilo za Mojco, ga ujame Pehta. Da ne bi vaščani zvedeli, kje sta, zažge Pehta svojo kočjo in z volkom odidejo v njeno drugo domovino "pod belimi gorami". Kekec ugotovi, da ima Pehta zdravilo, ki ga potrebuje Mojca. Premami svojega stražarja — Pehtinega volka, ukrade zdravilo in uide z volkom. Mojca spregleda čez nekaj dni, potem ko ji mati premaže oči s čudežnim zdravilom. Pehta zažge svojo kočjo pod Špikom in poražena odide v druge kraje. Tudi Kekec se odpravi domov s strašnim Pehtinim volkom.

Ta Vandotova planinska pripovedka je na poti do svoje filmske realizacije doživela več predelav. Najprej je Ivan Ribič napisal "filmsko zgodbo za mladinski film", ki je zvest posnetek literarne predloge. Ohranil je vse osebe in njihova imena, potek zgodbe je malenkostno predrugačil oz. skrajšal; prevzel je celo del (okrajšanih) Vandotovih dialogov.

V nadaljnji predelavi, v fazi scenarija, je z Ribičem sodeloval Jože Gale. Filmsko zgodbo sta skrajšala, posebno dolgovezni uvodni del do Kekčevega prihoda v Rovte in ugrabitev Mojce. Spremenila sta zaporedje dogodkov, zgodbi pa dala okvir, v katerem berač pospremi Kekca na pot z voščilom: "Srečno, Kekec!" S tema besedama so kasneje naslovlili film. Tudi obširne dialoge sta scenarista skržila (le 15 tipkanih strani!) in tako spremenila, da iz njih ne govori več Vandot. Zgodbi sta dodala tudi dogodek, ki ga pri Vandotu ni: Pehta vrže stekleničko s čudežnim zdravilom v prepad, Kekec pa kasneje po vrvi spleza ponjo. Tudi prizori v drugem Pehtinem domovanju so številnejši; največ se zadržujejo v prikazovanju skrivnostne kuhinje, podobne nekakšnemu pravljicnemu laboratoriju, v katerem Pehta varji zelišča.

Tako prirejena in spremenjena Vandotova zgodba je dobila v Galetovi snemalni knjigi še zamisel o vizualni podobi. V tej zamisli imajo pomemben delež (dovolj učinkoviti) kadri, ki prikazujejo izbrane posnetke slovenske gorske pokrajine, kot npr. zahteva že 1. kader v snemalni knjigi: "Kamera panoramira. Visoke gore, tako visoke, da se dotikajo menda samega modrega, jasnega neba. Sneg se lesketa na njihovih vrhovih v prvem jutranjem soncu." V kompoziciji posnetka se je režiser zgledoval tudi po slovenski planinski fotografiji. Tako je npr. 67. kader zgrajen po motivu fotografije Jake Čopa Trentarska idila(18), objavljene v njegovi znani knjigi Svet med vrhovi. Opis tega kdara po Čopovi fotografiji je takle: "Čreda krav in ovac se vzpenja proti sedlu. V V drugem planu konture visokih planin. Na vrhu v sedlu stoji Rožle. Kekec s košem na rami stopa ob Mojci za čredo." Tudi vrsta drugih kadrov spominja na slovensko klasično črno-belo planinsko fotografijo, npr. tile:

- 94. kader: "Kamera panoramira od visokih snežnih vrhov prek pašnika, kjer se pase živina za bajto."
- 118. kader: "Na mirni gladini temnega jezera, sredi samotnega gorskega sveta, se prikaže zrcalna slika Pehte, Mojce in Volka."
- 131. kader: "Slap glušeče grmi in se razbija na razjedehin skalah. Tisoče kapljic prši naokrog in se iskri v soncu."
- 240. kader: "Prek pašnatega grebena meče dolgo senco drevo. Sonce je že napol zlezlo za zobato obzorje."

Slovenska kritika(19) filmu ni bila več tako naklonjena kot prvemu filmu o Kekcu. Pohvalila je lepe posnetke slovenskega gorskega sveta v barvah, prisrčnost otrok v filmu, prizore z živalmi, opozorila na nedramatičnost in dolgovoznost skromne zgodbe, predvsem pa na etično problematičnost filma, ki se kaže v hudi moralni hibi glavnega junaka — v njegovi brezobzirnosti (Kekec z zvijačo ugrabi Mojco, spelje psa in ukrade zdravilo!). Slovenska kritika nad filmom ni bila navdušena: ocenila ga je kot povprečno in nekoliko nostalgичno delo.

7.

Tretji film o Kekcu — Kekčeve ukane (prvotno imenovan Bedančeva past,(20) nedvomno spodbujen z uspehom prvih dveh filmov pri občinstvu, čeprav je drugi film že pripravil rahlo razočaranje) ni posnet po nobenem Vandotovem literarnem delu. Scenarij je napisal Ivan Ribič, in sicer tako, da je iz Vandotovih del vzel junake, znane občinstvu že iz prvih dveh filmov, in izoblikoval novo zgodbo v Vandotovem slogu. Ti znani junaki so: Kekec, Mojca, Rožle, Tinkara in Bedanec, medtem ko je dve osebi vzel iz Vandotovih "planinskih pripovedk", v katerih ne nastopa Kekec, ampak Jankov Kocelj (Popotovanje naše Jelice, Kocljeva osveta); ti dve osebi sta samotarski in čudaški gorski sodnik Vitranc

strahopetni pritlikavec z dolgim nosom Brinčelj. Ribičeva zgodba (21) pripoveduje, kako Bedanec vseppek pobija živali, ker bi rad obogatel s prodajo kož. Razsodnik Vitranc ga posvari, vendar bedancu opozorilo ne zaleže. Zato mu Brinčelj razdira zanke in pasti in rešuje ujete živali. Razsrjeni Bedanec poišče Brinčlja v njegovi kočici, ga ujame in odnese v svoji vreči. Kekec sklene, da ga z Rožletom rešita. Najdeta ga zaprtega v brunasti koči, v kletki, ki visi pod stropom. Med reševanjem pride Bedanec z lova in ujame še Rožleta, Kekec pa uide. Kasneje se Kekec vrne ter reši Rožleta in Brinčlja. Divji Bedanec jih hoče uloviti, a se ujame sam, ko pade v sprotro prekrito jamo, ki jo je izkopal Kekec. Ko Bedanec obljubi Kekcu, da se bo poboljšal in popravil vse storjene krivice, ga rešijo. Bedanec se dokončno ukloni šele ko posreduje Vitranc.

Jože Gale je v svoji snemalni knjigi predvsem skrajšal dialoge, medtem ko Ribičeve zgodbe v bistvu ni spreminjal. Še bolj kot v svojem drugem filmu o Kekcu, je Gale v Kekčevih ukanah poudarjal naravne lepote naših gora, tako da se je film izoblikoval v slikanici, kar mu je očitala tudi filmska kritika.(22) Film vsebuje še vrsto prizorov iz živalskega sveta, ki je sam zase silno zanimiv in tudi lep, vendar so ti kadri največkrat nefunkcionalni, torej sami sebi namen. Zato delujejo Kekčeve ukane na gledalca parcialno. Pritegne ga lahko vrsta lepih posnetkov slovenskih gora (npr. Martuljkova skupina, slap Peričnik), zaposlitvi ga morejo prizori z živalmi (divje koze, srne, lisice, razni ptiči, veverice, ovce, krave itd.), vendar ga celota ne pritegne, ker ni trdna v svoji zgradbi, povrhu vsega pa nedinamična zgodba vzbudi in dojemaju občutek razvlečenosti.

8.

Filmska upodobitev Vandotovih zgodb o Kekcu je sprožila precej številne, pa tudi protislovne kritike, hkrati pa ustvarila pri našem občinstvu nekeksen vzorec za mladinski (otroški) film, ki do zdaj še ni bil presežen v tolikšni meri, da bi filmski Kekci kljub raznim ugovorom in pomislekom potonili v pozabo.

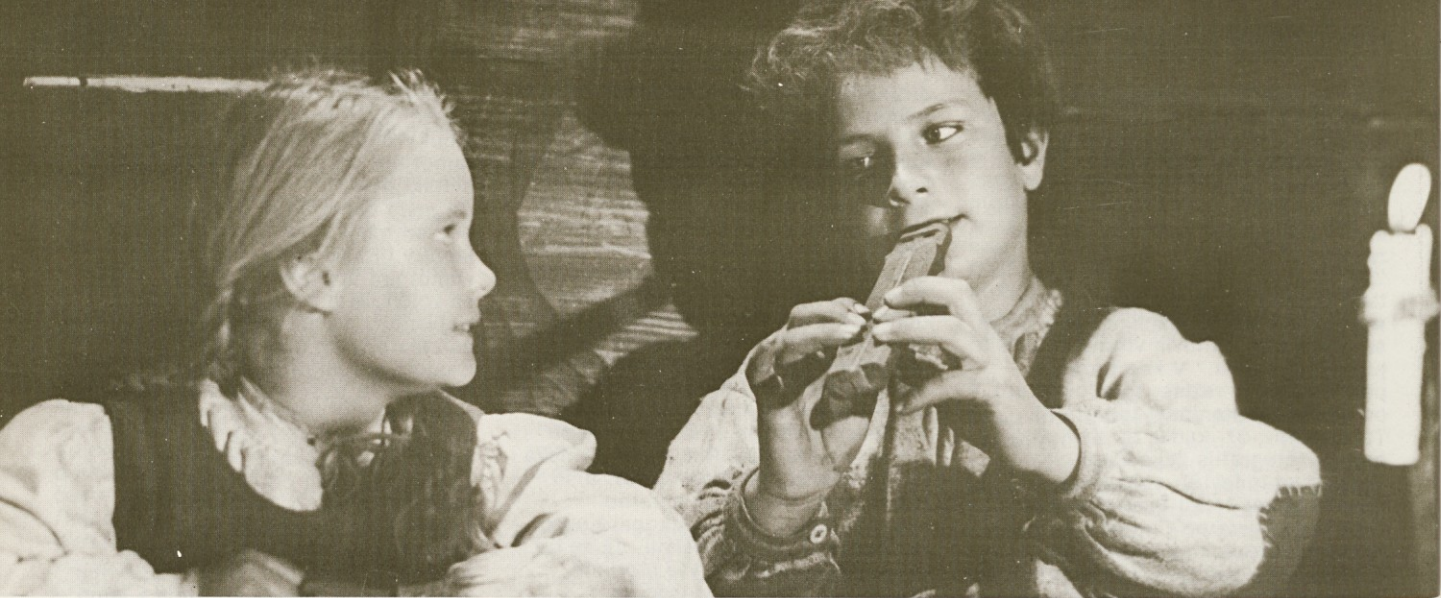
Publika in kritika čestokrat obtožujeta filmske ustvarjalce, da izrabljajo popularna literarna dela in torej ponudijo gledalcu nekaj, kar je že znano in tisto nekaj je toliko privlačno, da (največkrat) polni kinodvorane. Filmi o Kekcih pa so odigrali v našem kulturnem prostoru drugačno vlogo: popularno so napravili Vandotovo literaturo, saj so se po premieri prvega filma o Kekcu začele vrstiti dokaj številne knjižne izdaje (in prevodi) Kekčevih zgodb. Te literature povojna generacija mladine ni poznala in ji tudi ni bila dostopna, saj je v knjižni obliki pred vojno izšlo samo eno Vandotovo delo. Le pri tretjem filmu o Kekcu lahko producentu očitamo, da je skušal graditi komercialni uspeh tega filma na popularnosti prvih dveh filmov.

Pri prvih dveh filmih o Kekcu gre za bolj ali manj spretne transpozicije fabul v filmski medij (Kekec nad samotnim breznom — Kekec fabul v filmski medij

Pri prvih dveh filmih o Kekcu gre za bolj ali manj spretne transpozicije fabul v filmski medij (Kekec nad samotnim breznom — Kekec, Kekec na volčji sledi — Srečno, Kekec!). Ustvarjalci so bili literarnemu izvirniku najzvestejši pri prvem filmu, pri drugem so ubrali že svobodnejšo pot, medtem ko je scenarist tretjega filma pustil razmah lastni ustvarjalni domišljiji, vendar v mejah Vandotovega pisateljskega sveta. Čimbolj se filmi oddaljujejo od literarnih predlog, tem slabši so, čeprav bi po izkušnjah v zgodovini ekraniziranih literarnih del morali s svobodno predelavo dobiti boljši film kot z zvestim prenosom, toda z enim pogojem: sodelovati morajo ustvarjalci z ustrezno umetniško potenco. Ker pri Vandotovih zgodbah o Kekcu ne gre za umetnine, bi bila scenarist in režiser pri transpoziciji lahko bolj svobodna, njuna interpretacija bolj osebno obarvana. V tem pogledu so filmi o Kekcu zamujena priložnost, ki pa jo bomo Slovenci zaradi svoje skromne proizvodnje težko popravili. Za prvi film o Kekcu pa moremo trditi, da je bil režiser Jože Gale kljub vsem ugovorom umetniško močnejši kot avtor literarnega dela. Zato je film Kekec tudi edini primer v zgodovini slovenskega filma, da je film nadgradil literarno delo, po katerem je bil posnet.

Opombe

- 1 Prim. Stanko Šimenc: Slovensko klasično slovo v filmu. Knjižnica MGL št. 80, Ljubljana 1979.
- 2 Slovenski mladinski (otroški) filmi: Kekec (1951), Dolina miru (1956), Dobro morje (1958), Ti loviš (1961), Srečno, Kekec (1963), Ne joci, Peter (1964), Zvezdica Zaspanka (1965), Nevidni bataljon (1967), Kekčeve ukane (1968), Pastirci (1973), Sreča na vrvi (1977), Ko zorijo jagode (1978).
- 3 Glej Jože Gale: Trije filmi o Kekcu. Zbornik občine Grosuplje I/1969, str. 151—153.
- 4 Prino premio — LEONE D'ARGENTO La biennale di Venezia Mostra internazionale d'arte cinematografico — 1952.
- 5 V publicistiki ni ustaljenega termina za to vrsto književnosti; v glavnem srečujemo naslednje pojme: mladinska (otroška) književnost, književnost za mladino (mlade, otroke). Pri nas so največ razpravljali o tej literaturi: Josip Brinar, Anica Černj, Dana Petrovič, Martina Šircelj, Zlata Pirr it — Cognard, Vera Bokal in Borut Stra.ar.
- 6 Matjaž Kmecl: Mladinska književnost. Poskus njene otološke opredelitve. Razmišljanje. Delo, 22. 3. 1975, str. 23. Sobotna priloga.
- 7 Glej referate v reviji Dialogi 1973, št. 9—12 in Dialogi 1974, št. 2.
- 8 Dialogi 1974, št. 2, str. 120.
- 9 Goran Schmidt: Prostor svobode. Slovenski film za otroke ... Sodobnost 1977, št. 6, str. 618.
- 10 Dialogi 1980, št. 5, str. 306—309.
- 11 Samostojne izdaje Vandotovih del: Kekec z naših gor. I. knjiga. Na hudi poti. (Ilustriral Rudi Gašperin. Samozaložba.) Ljubljana 1936; Kekec nad samotnim breznom. MK Ljubljana 1952 (na platnaticah posnetki iz filma Kekec, ur. Petra Dobrila, beseda o J. V. Petra Dobrila); Kekec na volčji sledi. MK Ljubljana 1957. Knjižnica Sinjega galeba 39 (na ovitku spremna beseda Petre Dobrilove); Kekec nad samotnim breznom. MK Ljubljana 1959. Knjižnica Sinjega galeba 64. S fotografijami iz filma Kekec. Uredila Petra Dobrila; Kekec nad samotnim breznom. M Ljubljana 1965. Moja knjižnica. Sprema beseda (anon.) po P. Dobrilovi;

- Kekec na hudi poti.** Planinska pripovedka. MK Ljubljana 1965. Knjižnica Sinjega galeba 107. Ilustriral Ive Šubic. Uredila Petra Dobrila.
- Popotovanje naše Jelice.** Planinska pripovedka. MK Ljubljana 1966. Knjižnica Sinjega galeba 114. Ilustriral Ive Šubic. Uredila Petra Dobrila.
- Kekčeve zgodbe.** MK Ljubljana 1965. Knjižnica Sinjega galeba 107. Ilustriral Ive Šubic. Uredila Petra Dobrila.
- Potovanje naše Jelice.** Planinska pripovedka. MK Ljubljana 1966. Knjižnica Sinjega galeba 114. Ilustriral Ive Šubic. Uredila Petra Dobrila.
- Kekčeve zgodbe.** MK Ljubljana 1969. Zbirka Satelit. (Kekec na voljčji sledi, Kekec na hudi poti, Kekec nad samostojnim breznom.) Spremnica beseda Petra Dobrilova (ponatis iz leta 1952!)
- Kekec nad samotnim breznom.** MK Ljubljana 1974, 1977. Zbirka Zlata knjiga. Spremnica besedi napisala Nada Gaborovič in Marija Tršar. Ilustrirala Marička Koren. Mladinska knjiga v Ljubljani je v priredbi Franceta Bevka izdala slikanico Kekčeve zgodbe (več ponatisov)
- Priredbe za oder:
 Janko Moder: *Kekec*. Mladinska igra v štirih dejanjih. Prosvetni servis Ljubljana 1960.
 Dramska knjižnica 5. Po povesti Josipa Vandota Kekec nad samotnim breznom in dramtizacijo dr. Vojmila Rabadana.
Kekec in Mojca. Igra za mladino v petih dejanjih. MK Ljubljana 1961. Po mladinski povesti Josipa Vandota Kekec na voljčji sledi napisal za oder Milan Stante.
 Josip Vandot — Milan Stante: *Kekec in Mojca*. Miroslav Slana — Miroslav Ljiliputanci *gredo v napad*. MK Ljubljana 1978. (Kekec in Mojca, str. 5—81, ponatis.)
 Od leta 1953 dalje je izšla vrsta Vandotovih del v drugih jugoslovanskih jezikih in jezikih narodnosti.
- 12 Dr. Vera Bokal: *Slowenische Kinder — und Jugendliteratur von 1945 — 1968*. Dissertation. Wien 1976.
- 13 *Kekec*, scenarij Frane Milčinski in Jože Gale, režija Jože Gale, direktor fotografije in montaža Ivan Mariček, glasba Marjan Kozina, scenografija Tone Mlakar, kostumografija Ive Šubic.
 Glavni igralci: Matija Barl (Kekec), Alenka Lobnikar (Tinka, Kekčeva sestra), Zdenka Logar (sirota Mojca), Lojze Potokar in Vida Levstik (Kekčeva starša), Jože Mlakar (vaški pastir Rožle), France Presetnik (gorski mož Bedanec), Fran Milčinski (Kosobrin, dedek, ki nabira zdravilna zelišča), Modest Sancin (vaški pastir Mišnjek), Drago Zupan (nočni čuvaj Žep).
 Film je dolg 2491 m (91 min), črno-bel, proizvodnja Triglav film 1951. Premiera je bila 21. 12. 1951 v Ljubljani.
- 14 Kritika o filmu *Kekec* (Adamič Ernest)-ami: Pred snemanjem filma *Kekec*. Film I/1951, julij, str. 15—16. S slikami.
 Adamič Ernest: Film o Kecku ... — Mali Adamič Ernest: O filmski pripovedi *Kekec*. — Pionir x/1951—52, št. 2, str. 59—60. S sliko.
 Adamič Ernest: Mladi v filmu *Kekec*. — Pionir x/1951—52, št. 3, str. 93—93. S sliko.
 Kekec pred premiero. Film I/1951 št. 4—5, str. 4—5. S slikami.
 (Kuhar Stefan) Kovač Peter: Videl sem novi slovenski film *Kekec*. Vestnik — glasilo OF za mariborsko okrožje VII/1951 (5. 12.), št. 284. S slikami.
- Slokan Ina: Pri mladih filmskih "zvezdnikih" filma *Kekec*. Slovenski poročevalec XII/1951 (9. 12.), št. 287, str. 5.
 K(ranjc) Jože: Nov slovenski umetniški film. Ljubljanski dnevnik I/1951 (13. 12.), št. 139. S sliko. Poročilo o snemanju *Kecca*.
 M(evl)ja D(uš)an: *Kekec*, domači film, je osvobodil mlado in staro. Vestnik — glasilo OF za mariborsko okrožje VII/1951 (26. 12.), št. 302. S slikami.
 Brenk France: Naš prvi mladinski film *Kekec*. Ljudska pravica XIII/1952 (2. 1.), št. 2, str. 9. S slikami.
 A(damič) E(rnest): Filmski otroci v *Kecku*. Naša žena XI/1952, št. 1, str. 16—17. S slikami.
 (Kubatovič) Blanka B. J.: *Kekec* prvi slovenski mladinski film. Slovenski poročevalec XIII/1952 (6. 1.), št. 5, str. S(loka) I(vo): *Kekec*, prvi slovenski mladinski film. Soča VI/1952 (26. 1.), št. 233.
 Kekec. Mladinski umetniški film. Mladi svet II/1952, št. 1—2, str. 42—44. S sliko.
 O(nič) F(ranci): Prvi slovenski mladinski film *Kekec*. Prosvetni delavec III/1952 (10. 2.), št. 3—4, str. 8.
 (Pregelj) B(ogo): Po *Kecku*. Film II 1952, št. 2, str. 23.
 O *Kecku* — slovenskem mladinskem filmu. Primorski dnevnik VIII/1952 (28. 3.), št. 76 (2072). S slikami.
 O *Kecku* — slovenskem mladinskem filmu. Primorski dnevnik VIII/1952 (28. 3.), št. 76 (2072). S slikami.
 (Musek Vinko) mkv: Novi umetniški film Triglav-filma — *Kekec*. Nova obzorja V/1952, št. 5, str. 334—336.
 Adamič Ernest: Nastaja film ... Film II/1952, št. 5, str. 72, št. 6, str. 85, št. 7—8, str. 102, št. 9, str. 120, št. 10, str. 138, št. 11—12, str. 152; Film III/1953, št. 1, str. 6, št. 2, str. 22, št. 3, str. 37, št. 4, str. 53, št. 5, str. 71, št. 6, str. 86, št. 7, str. 100, št. 8, str. 116, št. 9, str. 133, št. 10, str. 149.
 O nastanku filma "*Kekec*".
 O dvojničnikih v *Kecku*. Pionir x/1951—52, št. 8, str. 252. S sliko.
 A(damič) E(rnest): Še eden od *Keckev*. Mali veseljak. II/1952, št. 11, str. 63. S sliko.
- 15 *Kekec*. Filmska pripovedka. Scenarij po pripovedki Josipa Vandota napisala Jože Gale in Frane Milčinski. Tipkopis, 76 str. Brez letnice. Filmski arhiv, inv. št. 782.
Kekec. Filmska pripovedka. Snemalna knjiga Jože Gale. Scenarij po pripovedki Josipa Vandota napisala Jože Gale in Frane Milčinski. Proizvodnja Triglav film Ljubljana 1951. Tipkopis, 206 str. Filmski arhiv, inv. št. 1343.
- 16 *Srečno, Kekec!* Scenarij Ivan Ribič, besedila pesmi Kajetan Kovič, režija Jože Gale, direktor fotografije Ivan Mariček, glasba Marjan Vodopivec, scenografija Mirko Ferenčak, kostumografija Marlenka Stupica, montaža Darinka Peršin.
 Glavni igralci: Velimir Gjurin (Kekec), Blanka Florjanc (Mojca), Martin Mele (Rožle), Raša Bojčeva (Pehta), StaneSever (berač), Bert Sotlar in Marija Goršič (Skalarjeva, starša Mojce in Rožleta).
 Film je dolg 2289 m (83 min), barvni, proizvodnja Viba film 1963. Premiera je bila 16. 12. 1963 v Ljubljani.
- 17 *Kekec na voljčji sledi*. Filmska zgodba za mladinski film. V Ljubljani, 27. januarja 1963. Tipkopis, 46 str. Filmski arhiv, inv. št. 764.
Srečno, Kekec! Scenarij za filmsko pripovedko. Na Bledu, dne 30. marca 1963. Tipkopis, 153 str. Filmski arhiv, inv. št. 1019.
Srečno, Kekec. Filmska pripovedka po motivih povesti Josipa Vandota. Scenarij: Ivan Ribič. Adaptacija: Jože Gale, Ivan Ribič. Tipkopis, 61 str. Brez letnice. Filmski arhiv, inv. št. 1329/80.
Srečno, Kekec. Filmska pripovedka po motivih povesti Josipa Vandota. Scenarij: Ivan Ribič. Adaptacija: Jože Gale, Ivan Ribič. Snemalna knjiga: Jože Gale. Cikli. 202 str. Brez letnice. Filmski arhiv, inv. št. 1081.
Srečno, Kekec. Viba film prikazuje filmsko pripovedko po motivih Josipa Vandota. Dialog lista. Ljubljana 1963. Cikli. 20 str. Filmski arhiv, inv. št. 750.
- 18 Jaka Čop: Svet med vrhovi. Julijske Alpe. DZS 1962, str. 114.
- 19 Kritika o filmu *Srečno, Kekec!*
 Golob Srečko: *Srečno, Kekec!* Večer XIX/1963 (17. 12.), št. 292. S sliko.
 Golouh Marina: *Srečno, Kekec*. Po slovesni ljubljanski premieri. Delo V/1963 (18. 12.), št. 345, str. 5. S sliko.
 Š(uklje) R(apa): *Srečno, Kekec!* — Naši razgledi XII/1963 (28. 12.), št. 24, str. 486.
 Paš Ingo: *Srečno, Kekec!* — Tribuna XIV/1964 (8. 1.), št. 1.
 Ljubič Milan: *Srečno, Kekec!* Pionir 1963—64, št. 3, str. 84—85. S slikami.
 Čolnik Aleksander: O hudobnem *Kecku* in ubogi Pehti. Sodobnost XII/1964, št. 1, str. 184—185. O filmu: *Srečno, Kekec!*
 Musek Vitko: Fotogenične slovenske gore ali — *Srečno, Kekec*. Ekran III/1964, št. 15, str. 1378—1380.
- 20 *Kekčeve ukane*, scenarij Ivan Ribič, režija Jože Gale, direktor fotografije Rudi Vaupotič, glasba Bojan Adamič, scenografija Niko Matul, kostumografija Mija Jarčeva, montaža Darinka Peršin.
 Glavni igralci: Zlatko Krasnič (Kekec), Jasna Krofak (Mojca), Boris Ivanovski (Rožle), Fani Podobnikar (Tinkara), Jože Zupan (Vitranč in Polde Bibič (Bedanec)).
 Film je dolg 2150 m (78 min), barvni, proizvodnja Viba Film 1968. Prvič so predvajali film 23. 12. 1968 v Celju, slovesna premiera pa je bila 26. 2. 1969 v Ljubljani.
- 21 Ivan Ribič: *Bedančeva past*. Scenarij. Tipkopis, 182 str. Brez letnice. Filmski arhiv, inv. št. 1004.
Bedančeva past. Snemalna knjiga. Jože Gale. Scenarij: Ivan Ribič. Adaptacija: Jože Gale. Cikli. 210 str. Brez letnice. Filmski arhiv, inv. št. 1128.
Kekčeve ukane. Slovenska dialog lista. Tipkopis, 12 str. Brez letnice. Filmski arhiv, inv. št. 1248!
- 22 Kritika o filmu *Kekčeve ukane*. (Zajec Matjaž) M. Z.: *Kekčeve ukane*. Mladina 1968 (30. 12.), št. 51/52, str. 8. S slikami.
 Godnič Stanka. Tretji iz dinastije *Keckev*. Ob Galetovem filmu *Kekčeve ukane*. Domača premiera. Delo XI/1969 (11. 1.), št. 9, str. 20. S sliko. Za konec tedna.
 Razgovor z Jožetom Galetom. Ekran VII/1968, št. 60/61, str. 574—576. Ob filmu *Kekčeve ukane*.
 Tretji film o *Kecku*. Filmske beležke 1969, št. 2. Pisejo: Stanka Godnič, Mart Ogen, Miša Grčar, Matjaž Zajec. S sliko.
 Godnič Stanka: *Kekčeve ukane*. Pionir 1968/69, št. 8, str. 14—15. S slikami.
 Zajec Matjaž/Tanja Premk: *Kekčeve ukane*. Novi filmi 1969, št. 39/40, str. 48—51.